

การศึกษาเปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ A Comparative Study of Pandita (Wise Man) in Theravada Buddhist Philosophy and Confucian Philosophy

พระธีรพล ณัฐโก, พระครูศรีปัญญาวิกรม, พระมหาพจน์ สุวโจ

Phra Terapon Natthiko, Phrakru Sripanyavikrom, Phramaha Phocana Suvaco

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: benedit8263@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) ศึกษาบัณฑิตในปรัชญาขงจื้อ และ 3) ศึกษาเปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาขงจื้อ งานวิจัยเล่มนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ของปรัชญาขงจื้อ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาขงจื้อ

ผลการวิจัยพบว่า

พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความหมายทั่วไปบัณฑิตคือ ผู้ฉลาด ผู้มีปัญญา ผู้ฝึกตนมาดี นอกจากนี้ยังพบไวพจน์ที่ให้ความหมายไว้มากมายเช่น ปราชญ์ ธีรชน ในแง่คุณสมบัติของบัณฑิตเป็นไปเพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสอง จริยาที่บัณฑิตสรรเสริญและไม่สรรเสริญ แนวทางปฏิบัติสู่ความเป็นบัณฑิต ไปจนถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของบัณฑิต

บัณฑิตตามทัศนะของขงจื้อ หมายถึง บุคคลผู้คงแก่เรียน เป็นการรวมเอาทั้งลักษณะทางความรู้และความประพฤติที่ดีงาม ตลอดจนการนำความรู้และความประพฤติที่ดีงามมาเป็นแบบแผนในการศึกษา คุณสมบัติด้านสติปัญญาคือความสามารถในการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ และความประพฤติที่ขอบรรทัดฐาน ตลอดจนแนวทางขัดเกลาที่ขงจื้อมักใช้แตกต่างกันไป เช่น ขัดเกลาด้วยกิริยามารยาท ด้านมนุษยธรรมความสามารถในการเห็นคุณค่าของสรรพสิ่งหรือแม้แต่ด้านอารมณ์ความรู้สึก จุดมุ่งหมายสำคัญของขงจื้อคือการพยายามสร้างวัฒนธรรมและความมีมนุษยธรรม

การศึกษานี้ มีประเด็นเปรียบเทียบใน 5 ประเด็นคือ 1) ในแง่ของความหมายพบว่า ให้ความหมายในเชิงมนุษยนิยมเหมือนกัน ในแง่ความแตกต่าง บัณฑิตพุทธปรัชญาเถรวาทมีความหมายในลักษณะผู้ที่มีปัญญาภายใน บัณฑิตปรัชญาขงจื้อหมายถึงผู้ที่มีปัญญาในเชิงสังคม 2) ในแง่คุณสมบัติพบว่า บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทมีคุณสมบัติ

เข้าใจกฎธรรมชาติสภาวะภายในจิตใจ มีความแตกต่างกับ บัณฑิตในปรัชญาขงจื้อมีคุณสมบัติอาศัยความรู้ความเข้าใจในจารีตประเพณีหรือบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อแก้ปัญหา 3) ในแง่จริยาพบว่า บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทมีจริยาคือมโนธรรมความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่อยู่ภายในจิตใจ มีความแตกต่างกับ บัณฑิตในปรัชญาขงจื้อมีจริยาจารีตประเพณีเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนและการสงเคราะห์บุคคล 4) ในแง่แนวทางปฏิบัติพบว่า บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาให้เห็นความจริงก่อนประสบการณ์เพื่อให้เกิดการวางใจ มีความแตกต่างกับ บัณฑิตในปรัชญาขงจื้อมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม 5) ในแง่จุดหมาย บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทมีจุดหมายในการหลุดพ้นจากตัณหา มินิพพานเป็นจุดหมายสูงสุด มีความแตกต่างกับ บัณฑิตในปรัชญาขงจื้อมีจุดหมายในการพยายามสร้างบรรทัดฐานของสังคมให้มีมนุษยธรรมและจารีตที่ดีงาม

คำสำคัญ: บัณฑิต, พุทธปรัชญาเถรวาท, ปรัชญาขงจื้อ

Abstract

This research aims 1) to study Pandita in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study Pandita in Confucian Philosophy, and 3) to comparative study of Pandita in Theravada Buddhist philosophy and Confucian philosophy. This research is a documentary research. The data are collected from the Tripitaka, Confucian works and related research on Pandita in Theravada Buddhist philosophy and Confucian philosophy.

The research results found that:

Theravada Buddhist philosophy gives a general meaning to the pandita, that the wise man, the intellect person, the well-trained person. In addition, many synonyms have been found that give meanings such as pandita, Theerachon (Scholar), in terms of the qualities of a pandita for their own benefit, benefit for others and both benefits. Pandita praise and do not praise practice guidelines for graduation until reaching the highest goal of the pandita.

According to Confucius, a pandita means a person who maintains his studies. It combines both knowledge and good behavior as well as bringing good knowledge and behavior as a model in education Intellectual property is the ability to think synthetically and righteous conduct as well as the polishing methods that Confucius often used differently, such as polishing with manners of the human nature, the ability to see the value of things or

even the emotional aspect. The main aim of Confucius was to try to build a culture and human behavior.

In this research study, there were 5 points of comparison:

- 1) In terms of meaning, it was found that give the same meaning in a humanistic sense, it is different, Pandita of Theravada Buddhist Philosophy has the meaning of a person with inner wisdom. Pandita of Confucian philosophy refer to those who are wise in the social.
- 2) In terms of qualifications, it was found that Pandita in Theravada Buddhist philosophy are qualified to understand the laws of nature, the state of the mind is different with pandita of Confucian philosophy are qualified to rely on their knowledge and understanding of customs or social norms to solve problems. A Pandita of Theravada Buddhist philosophy has a conscience, a feeling of good and evil that resides within the mind is different with Pandita in Confucian philosophy have customary ethics as a tool for teaching and helping people.
- 4) In terms of practice, it was found that Pandit of Theravada Buddhist philosophy consider the truth before experience in order to gain trust is different with Pandita in Confucian philosophy focus on behavioral change. Pandita of Theravada Buddhist philosophy have the aim of liberating from craving, having nirvana as the ultimate goal which is different with Pandita in Confucian philosophy aim to try to create social norms of humanity and good morals.

Keywords: Pandita, Theravada Buddhist Philosophy, Confucian Philosophy

1. บทนำ

บัณฑิต โดยทั่วไปแล้วในทางปรัชญาให้ความหมายคำว่า ผู้รู้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้รู้ กับสิ่งที่ถูกรู้ ที่ปรากฏโดยตรง ผ่านทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือแม้แต่ความเป็นผู้รู้เชิงประจักษ์ เชิงประสบการณ์ ผู้รู้โดยตรง ผู้รู้เชิงปริวิสัย เชิงวัตถุ ความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง โดยที่ไม่อาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 44) และมีความสามารถในการยกระดับคุณธรรม เพื่อให้สังคมมนุษย์พ้นจากความทุกข์และให้มีความสุขสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ในยุคปัจจุบัน บัณฑิต ถูกให้ความหมายที่แคบลงมาว่าหมายถึง ผู้ทรงความรู้ ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ หรือผู้สำเร็จการศึกษาขั้นปริญญาเท่านั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554: 662) จากที่ยกประเด็นมาโดยสังเขป จึงเป็นที่น่าสนใจว่า แท้จริง

แล้วเมื่อกล่าวถึง บัณฑิต เราทุกคนมีความเข้าใจถึงคำนี้ถูกต้องแล้วหรือไม่ และในมุมมองทางศาสนาหรือปรัชญาอื่นๆนั้น ให้ความหมายและมุมมองในเรื่องของบัณฑิต ไว้อย่างไร

พุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวถึงบัณฑิตในลักษณะของไวพจน์ที่เขียนต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันไว้หลายคำ ยกตัวอย่างเช่นคำว่า บัณฑิตคือผู้ที่รู้เห็นอายตนะภายในและภายนอกอย่างแจ่มชัด ความรู้เห็นในที่นี้คือรู้ว่าอายตนะนั้น คือแหล่งที่มาของความรู้ อีกตัวอย่างคือ บัณฑิตคือผู้ฉลาดในการไม่ยึดถือว่าสังขารไร ๆ เป็นสภาวะที่เที่ยง หากเทียบเคียงแล้วเป็นเหมือนการให้คำอธิบายในเชิงญาณวิทยาที่มาจากความรู้ ดังนั้น ไวพจน์แสดงถึงบัณฑิตคือคำว่า ผู้ฉลาด นอกจากผู้ฉลาดแล้วยังพบคำที่หมายถึงบัณฑิตอีกหลายคำ เช่น สัตบุรุษ กัลยาณมิตร คนฉลาด ปราชญ์ พหูสูต ผู้มีปัญญารอบรู้ และนอกจากนี้มีการอธิบายถึงความเป็น “บัณฑิต” เอาไว้ว่า ชื่อว่าบัณฑิตอีกอย่างหนึ่งพึงทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้า, พระปัจเจกพุทธเจ้า, และพระมหาสาวก 80 องค์ สาวกของพระตถาคตเหล่าอื่น และดาบสในอดีตมี ครุสเสนต์และอกิตติดาบส เป็นต้น เป็นบัณฑิต (พระสิริมงคลเถระ, 2554: 19) ดังนั้น ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทคำว่า “อริยบุคคล” จึงเป็นไวพจน์ที่หมายถึงบัณฑิต

ปรัชญาขงจื้อ มีคำที่สื่อถึงที่หมายถึง “บัณฑิต” หลายคำ เช่น จวินจื่อ (君子) หมายถึง สุภาพชน บุคคลผู้ขัดเกลามาดีแล้วสื่อถึงการมีคุณสมบัติของผู้ดี ในการแปลหลุนอี่วฉบับภาษาไทย ผู้รู้ภาษาจีนมักจะใช้คำที่มีความหมายถึงบัณฑิตว่า วิญญูชน (สุวรรณสาอานันท์, 2562: 146) หมายถึง บุคคลผู้มีความรู้ มีการร่ำเรียน และมีคุณสมบัติทางจริยธรรม บทสนทนาที่สะท้อนความเป็น บัณฑิต เรื่องหนึ่งบันทึกไว้ว่า ลูกศิษย์ขงจื้อนามว่า “หุย” เป็นผู้มีปัญญา มีข้าวเพียงสามเม็ด มีน้ำเพียงกระบอกเดียว อาศัยอยู่ในตรอกแคบ ๆ ถ้าเป็นคนอื่นจะรู้สึกทุกข์ยากจนทนไม่ไหว แต่หุยไม่ปล่อยให้ความยากจน ขาดแคลนมาทำลายความเข้มแข็งเบิกบานของตน หุยช่างมีปัญญาเหลือเกิน” พิจารณาตามบทนี้ จะเห็นว่าคำที่สื่อถึงความเป็นบัณฑิตในปรัชญาขงจื้อเพิ่มมาอีกหนึ่งคำคือ “ผู้มีปัญญา” นอกจากนี้ยังพบคำที่อาจสื่อถึง บัณฑิต คือ คำว่า ชั่นเหริน (善人) หมายถึงคนดี, เหิงเหริน (好人) สัตบุรุษ, เซ่งเหริน (聖人) ปราชญ์, เหวินเหริน (仁人) ผู้มีมนุษยธรรมบรรดากลุ่มบุคคลเหล่านี้ มีความเชื่อมโยงกับ จวินจื่อ (君子) หรือวิญญูชน เพราะถือว่าบุคคลเหล่านี้คือผู้ขัดเกลาก่อนจนมีมนุษยธรรม สามารถนำความรู้มาอบรมสั่งสอนผู้อื่นให้มีมนุษยธรรมได้

ความสำคัญและความน่าสนใจของบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนักวิชาการบางท่านเรียกว่า ศาสนาดีกดำบรรพ์ (วัชระ งามจิตต์เจริญ, 2556: 10) ผู้ที่ให้กำเนิดแนวคิดนี้เป็นโอริสของหัวหน้าเผ่าตาคยะซึ่งเป็นชนเผ่าที่อยู่ตามภูเขา (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2556: 67) ที่มีวิวัฒนาการทางความคิดแบบหักล้างจากความเชื่อเดิมของศาสนาในยุคหนึ่ง และเชื่อว่ามีลัทธิหรือความเชื่อใดจะสูงเกินกว่าความจริงไปได้ (พระกวีวรญาณ (จำนงค์ ชุตินธโร), 2502: 2) บัณฑิตในปรัชญาขงจื้อ ได้รับการนับถือมากที่สุด ในประวัติศาสตร์จีน เพราะขงจื้อนั้นถือว่า

เป็นผู้ที่ยกระดับการมีมนุษยธรรมสู่ระดับที่สูงส่งอย่างไม่เคยมีมาก่อน เขาพูดถึงชีวิตไม่ใช่ความตายและพูดถึงมนุษย์มากกว่าจิตวิญญาณ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2559: 336) ถือเป็นหนึ่งในปรัชญาโบราณของจีนที่เรียกว่า “ปรัชญาร้อยสำนัก” ทั้งสองแนวคิดนี้ถือว่าเป็นแนวคิดร่วมสมัยกัน คือมีอายุใกล้เคียงกันและเป็นปราชญ์ที่ได้รับการนับถือทางตะวันออกทั้งคู่

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบ “บัณฑิต” ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับบัณฑิตในทางปรัชญาขงจื๊อว่า มีความเหมือนหรือแตกต่างกันในเรื่องใดบ้าง โดยการเปรียบเทียบ 5 ประเด็นหลักคือ ในเรื่องของความหมาย คุณสมบัติ จริยา แนวทางปฏิบัติ และจุดมุ่งหมาย เพื่อนำไปสู่คำตอบทางวิชาการและการค้นพบประเด็นที่น่าสนใจในการทำงานวิจัยทางด้านปรัชญาสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาบัณฑิตในปรัชญาขงจื๊อ
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาขงจื๊อ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนของการดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลแนวคิดเรื่องบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาท ที่อยู่ในคัมภีร์สำคัญทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตลอดจนงานวิชาการทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องบัณฑิต
2. รวบรวมข้อมูลแนวคิดเรื่องบัณฑิตในปรัชญาขงจื๊อ ที่อยู่ในคัมภีร์สำคัญของสำนักขงจื๊อทั้งในระดับปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตลอดจนงานวิชาการทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องบัณฑิต

3.2 ขั้นตอนในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาจากหลักฐานชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และงานวิชาการทั่วไปทั้งพุทธปรัชญาเถรวาท และปรัชญาขงจื๊อ
2. สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาท และปรัชญาขงจื๊อ จัดหมวดหมู่ในมิติต่าง ๆ ที่ศึกษา เช่น ความหมาย คุณลักษณะ แนวทางในการพัฒนา หรือฝึกฝนเพื่อความเป็นบัณฑิต จุดมุ่งหมายของคำสอน เป็นต้น

3.3 ขั้นตอนในการเปรียบเทียบข้อมูล

1. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ในข้อ มาพิจารณาในรายละเอียด และทำการเปรียบเทียบตามประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่าง และความเหมือน

2. ทำการวิเคราะห์ประเด็นข้อเหมือน หรือข้อแตกต่างกันนั้น เพื่ออธิบายถึงหลักการสำคัญที่พุทธปรัชญา และปรัชญาขงจึงต้องการนำเสนอ

3.4 ขั้นตอนในการเขียนรายงาน

1. เขียนรายงานผลการวิจัยตามคู่มือวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. ตรวจสอบความถูกต้องโดยผู้วิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษา
3. นำเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อคณะกรรมการตรวจสอบ เพื่อพิจารณาถ้อยแถลงตามกระบวนการ ก่อนปรับปรุงแก้ไข และเสนออนุมัติต่อมหาวิทยาลัยต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจึงผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

4.1 บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาท

บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ นับว่ามีวิวัฒนาการทางความคิดแบบหักล้างจากความเชื่อเดิมของศาสนาในยุคหนึ่งเลยทีเดียว เพราะเทพเจ้าต่างๆที่เคยมีมาก่อนหน้าในยุคนี้ถูกเหวี่ยงทิ้งออกจากศาสนา ทำให้เกิดเป็นศาสนาจริยธรรมที่เรียกว่า อเทวนิยม ไม่ยอมรับว่าชีวะกับสรีระเป็นสิ่งเดียวกันปฏิเสธเรื่องพระเจ้าสร้างโลกแต่ไม่ปฏิเสธการมีอยู่ของเทพเจ้าพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ถือตามคำสอนแบบดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าหรือในทางปรัชญาเรียก “อนุรักษนิยม” คือพวกที่พยายามรักษารูปแบบคำสอนและวัตรปฏิบัติดั้งเดิมอย่างเคร่งครัดเอาไว้ บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งหมายถึงบุคคลที่เข้าใจเหตุที่แท้จริงในเรื่องนั้น ๆ เช่นความเป็นพหูสูตผู้ได้ยินได้ฟังมามากทรงจำธรรมและรู้ศิลปวิทยามาก ผู้เล่าเรียนมากศึกษามาก คงแก่เรียน หรือผู้ที่เที่ยวทำลายทฤษฎีทั้งหลายของผู้อื่นด้วยปัญญาของตนถึงพร้อมด้วยการพิจารณาอย่างรอบคอบ ในด้านความประพฤติ บัณฑิตมีความสามารถที่จะใช้ปัญญารักษาตนคือเป็นผู้ที่สำรวมอินทรีย์อยู่ตลอด เป็นผู้ที่ชอบสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ตลอด บ่อยครั้งที่บัณฑิตกล่าวสรรเสริญและไม่สรรเสริญการกระทำในแง่ของจริยา เช่นไม่สรรเสริญคนพาลที่ชอบคิดแต่เรื่องชั่ว ชอบพูดแต่เรื่องชั่ว และชอบทำแต่กรรมชั่วผู้ก่อความบาดหมาง ฟังคำของฝ่ายนี้ แล้วบอกแก่ฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ ฟังคำของฝ่ายโน้นแล้วบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น กล่าวสรรเสริญผู้ตั้งมั่นดีในศีล ผู้ประพฤติวัตร บุคคลผู้เลื่อมมารดาและบิดา การปฏิบัติทางกายของบัณฑิต อาจแบ่งได้สองลักษณะใหญ่คือการปฏิบัติทางกาย การสำรวมอินทรีย์ และการปฏิบัติทางใจ การปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ดีขึ้น และเข้าสู่สภาวะของการหลุดพ้น จุดหมายสูงสุดในทางพุทธปรัชญาเถรวาท

4.2 บัณฑิตปรัชญาขงจื้อ

บัณฑิตในปรัชญาขงจื้อคือผู้ที่ยกระดับการมีมนุษย์ธรรมสู่ระดับที่สูงส่งที่ให้ความสำคัญของชีวิตมากกว่าความตายและพูดถึงมนุษย์มากกว่าจิตวิญญาณ ให้ความสำคัญกับตัวมนุษย์และการเป็นคนที่ดี เป็นผู้มีความรู้ในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคมและโลก มุ่งเน้นการทำให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และมักจะปลูกฝังคุณธรรมหรือคำสอนไว้กับกระบวนการทางวัฒนธรรม และเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน คุณลักษณะด้านสติปัญญา บัณฑิตคือผู้ที่ลงมือทำก่อนพูด หลังจากนั้นจึงค่อยพูดตามที่ได้ทำไปแล้ว มองว่าการพูดคือการแสดงความสนใจในการที่จะไต่หาความรู้ความถูกต้องเที่ยงธรรมระหว่างกัน คุณลักษณะด้านความประพฤติ บัณฑิตจะถือครูบาอาจารย์ไว้ในมนัสนั้นคือมีความกตัญญู คุณลักษณะทางสุนทรียะมองภาพอุดมคติของมนุษย์ว่าไม่ใช่นักบุญผู้มีความเสียสละหรือพระอรหันต์ผู้ปลอดจากกิเลสตัณหาใด ๆ แต่มองว่าความเป็นวิญญูชนหรือบัณฑิตนั้นมีแนวทางที่เรียบง่ายกว่านั้น เช่น การเป็นบุตรที่มีความกตัญญู เป็นกัลยาณมิตรที่ดี ชัดเกลียดโดยเอาสภาวะรอบ ๆ มาเป็นเครื่องมือเชื่อมโยง “หลี่” เข้ากับ “เหริน” จุดมุ่งหมายสำคัญของบัณฑิตคือการพยายามสร้างวัฒนธรรมคือพฤติกรรมที่เป็นของมนุษย์หรือ “มนุษย์ธรรม”

4.3 เปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ

ในแง่ความหมายของบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อนั้น ให้ความหมายในเชิงมนุษย์นิยมเหมือนกันคือเชื่อว่ามนุษย์นั้น มีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติ และเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ด้วยตัวเอง

สิ่งที่มีความแตกต่างกันคือ ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นให้ความหมายของบัณฑิตเอาไว้ว่า ผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ปัญญาที่กล่าวถึงนี้คือ “พุทธิปัญญา” ปัญญาหรือความสามารถที่จะพยายามรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ด้วยจิตใจหรือความรู้สึกหรือเจตจำนงบางอย่าง โดยอาศัยพุทธิปัญญาในการที่จะแสวงหาความจริงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ มิได้แสวงหาความรู้เอาจากภายนอก ซึ่งแตกต่างกับบัณฑิตในปรัชญาขงจื้อ

ปรัชญาขงจื้อให้ความหมายของบัณฑิตเอาไว้ว่า บุคคลผู้คงแก่เรียน การเรียนหรือการศึกษาในความหมายนี้คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อปัจจุบันนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจสิ่งนั้นอย่างแจ่มแจ้ง เพราะขงจื้อเชื่อว่าการศึกษาศาสตร์นั้นมีกฎควบคุมทางพัฒนาการสังคมมนุษย์อยู่ จึงควรที่จะเรียนรู้กฎนั้นผ่านประวัติศาสตร์และนำความรู้ที่นำมาพยากรณ์อนาคตทางสังคม

การเปรียบเทียบนี้จะเห็นได้ว่า บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นจะมีความหมายในลักษณะของผู้ที่มีปัญญาภายใน แต่บัณฑิตในทางปรัชญาขงจื้อนั้นจะมีลักษณะความหมายของผู้ที่มีปัญญาในเชิงสังคมศาสตร์

ในแง่คุณสมบัติของบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อนั้นมีความแตกต่างกันบัณฑิตพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีคุณสมบัติในการใช้ความรู้แก้ไขปัญหาภายในเป็นคุณสมบัติที่เกิดจากการพิจารณาภายในที่เข้าใจกฎธรรมชาติทางจิตใจของมนุษย์ที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ กล่าวคือบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นผู้ที่เข้าใจกฎธรรมชาติทางสภาวะภายในจิตใจสามารถรับรู้และเข้าใจได้ด้วย “พุทธิปัญญา” จากการเข้าใจกฎธรรมชาติในแง่ของสภาวะจิตใจ แตกต่างกับคุณสมบัติของบัณฑิตในทางปรัชญาขงจื้อ

บัณฑิตในทางปรัชญาขงจื้อ อาศัยความรู้ความเข้าใจในจารีตประเพณีหรือบรรทัดฐานทางสังคมที่ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา ในการที่จะพยายามทำความเข้าใจเพื่อแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น คุณสมบัติของบัณฑิตในทางปรัชญาขงจื้อจึงมีลักษณะของผู้ที่มีความรู้ในเชิงวิเคราะห์สังคม (Social philosophy) ในแง่ของการอยู่ร่วมกันเช่น เสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคม ที่สะท้อนปัญหาต่าง ๆ ผ่านจารีตประเพณีโบราณที่มีการจดบันทึกสืบทอดต่อ ๆ กันมาและอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทจารีตประเพณีทางสังคมได้ตลอดเวลา

ในแง่จริยาของบัณฑิตทั้งสองนั้นมีความแตกต่างกัน จริยาของบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น จะสรรเสริญหรือไม่สรรเสริญในเรื่องมนุสธรรมความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่อยู่ภายในจิตใจ ไม่ต้องขึ้นต่อเหตุการณ์ บุคคล สถานที่ หรือจารีตประเพณีมาเป็นตัวกำหนดความดีงาม ตัวอย่างเช่น เมื่อเห็นคนรถล้มและบาดเจ็บ มนุสธรรมจะเอาความรู้สึกของบุคคลนั้นให้เรารู้สึกว่าเขาต้องเจ็บมาก ๆ เหตุเพราะพิจารณาถึงความเป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อความเจ็บปวดเหมือนกันจึงสามารถรับรู้ได้ถึงความเจ็บปวดนั้นด้วยมนุสธรรมที่ว่า “ถ้าคนที่นอนเจ็บอยู่นั้นเป็นเราคงจะเจ็บน่าดู” ความรู้สึกในลักษณะมนุสธรรมนี้อาจใช้พิจารณาสัตว์อื่น ๆ ได้ด้วยในแง่ของความไม่เบียดเบียน ดังนั้น จริยาของบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาท จึงให้ความสำคัญในเรื่องของมนุสธรรม ที่เกิดขึ้นในจิตใจ มีความแตกต่างกับปรัชญาขงจื้อ

จริยาของบัณฑิตในทางปรัชญาขงจื้อยกย่องหรือติเตียนในปัญหาจริยธรรมที่มีพื้นฐานมาจากความยุติธรรมหรือความดีงาม เพื่อแก้ไขปัญหาจริยาความประพฤติของบุคคลให้ดีขึ้น (Justice Corrective) การยกย่องหรือติเตียนของบัณฑิตนี้ ก็เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย โดยมีจารีตประเพณีการอบรมสั่งสอนและการสงเคราะห์บุคคลเป็นเครื่องมือ การใช้จารีตประเพณีนี้อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า อาจจะไม่มีความเป็นสากลเหมือนกับการใช้มนุสธรรมเหมือนกับทางพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะต้องขึ้นกับเหตุการณ์ บุคคลหรือสถานที่เป็นตัวกำหนดความดีงามหรือความถูกต้อง จึงอาจไม่มีหลักตายตัวเปลี่ยนแปลงได้อยู่ตลอด ตัวอย่างเช่น บางหมู่บ้านอาจบังคับให้ลูกหลานแต่งงานโดยอ้างวัฒนธรรมโบราณที่หัวหน้าครอบครัวทำตามอำเภอใจของตนบังคับให้ลูกหลานแต่งงานกับคนที่ตนเห็นว่าเหมาะสม แต่บางแห่งอาจเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่บังคับ

จิตใจไม่ควรกระทำ ดังนั้น จริยาในทางพุทธปรัชญากับปรัชญาของจื๊อจึงมีพื้นฐานที่ใช้พิจารณาต่างกัน

แนวทางปฏิบัติของบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของจื๊อนั้นมีความแตกต่างกัน บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาท มีลักษณะของการฝึกพิจารณาให้เห็นความจริงก่อนประสบการณ์ ในเรื่องความรู้ก่อนประสบการณ์นี้ (a Priori Knowledge) ตรงกับสำนักปรัชญาบางสำนักที่เชื่อว่า ในบางกรณีมนุษย์อาจมีความรู้ก่อนประสบการณ์ได้ ด้วยการพิจารณาเหตุขึ้นภายในใจว่าเกิดขึ้นจากอะไร เมื่อพิจารณาเหตุว่าเกิดจากอะไรด้วยความแยบคายแล้วก็อาจอนุมานถึงผลได้ ยกตัวอย่างเช่น หากเราเห็นคนติดเหล้าแล้วพิจารณาเหตุคือการติดเหล้า ก็อาจจะอนุมานจากเหตุนี้ได้ว่า บุคคลนั้นจะต้องมีอาการตับแข็งหรือร่างกายไม่แข็งแรงในอนาคต เหตุเพราะว่าบุคคลนี้ติดเหล้า จะเห็นว่าแนวทางปฏิบัติในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีลักษณะมุ่งเน้นการปฏิบัติพิจารณาภายในจนเกิดความรู้ก่อนประสบการณ์ตามความเป็นจริง เช่นความจริงที่ว่าเมื่อเกิดก็ต้องมีแก่ มีเจ็บ และมีตาย ดังนั้น การพิจารณา ก่อนประสบการณ์นี้ก็เพื่อให้เกิดการวางใจเมื่อความตายมาถึง

บัณฑิตในทางปรัชญาของจื๊อ มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม จากข้อมูลทั้งหมดในเรื่องของบัณฑิตในทางปรัชญาของจื๊อจะไม่ค่อยพบมโนภาพในเรื่องจิตหรือสภาวะอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในเลย แต่จะพบเรื่องของการขัดเกลาด้านจารีตประเพณีการปฏิบัติระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือกับสัตว์ร่วมโลก ดังนั้น แนวทางปฏิบัติของบัณฑิตในทางปรัชญาของจื๊อนี้จึงมีลักษณะพฤติกรรมนิยมคือมุ่งเน้นเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์โดยเฉพาะ ดังนั้น ในเรื่องของแนวทางปฏิบัติสู่ความเป็นบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของจื๊อนี้จึงมีความแตกต่างกัน ดังที่ได้อธิบายมา

จุดมุ่งหมายของบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของจื๊อนั้นมีความแตกต่างกันคือ บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีจุดมุ่งหมายในการที่จะแก้ปัญหาสิ่งที่เป็นสาระหรือแก่นสารสำคัญของชีวิต ที่มนุษย์ทุกคนต้องพบเจอเป็นภาวะอันเป็นเนื้อแท้ของชีวิตคือการเอาชนะ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บและความตาย บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทส่วนมากเป็นผู้ที่มุ่งหวังความหลุดพ้นความจากตัณหาเป็นนิพพานเป็นจุดหมายสูงสุด ในทางปรัชญาของจื๊อ มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การวางหลักประเพณีปฏิบัติของมนุษย์ว่าทำอย่างไรตนและคนอื่นจึงจะมีความสุข โดยมุ่งเน้นไปที่หลักจริยธรรมคือการประมวลข้อปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมจรรยาของสังคม อาศัยการศึกษาว่าการกระทำอย่างไรถือว่าเป็นความประพฤติที่ถูกหรือผิด และพยายามสร้างบรรทัดฐานของสังคมให้มีมนุษยธรรมและจารีตที่ดีงามดังนั้น จุดมุ่งหมายของบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาของจื๊อ จึงมีความแตกต่างกัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์วิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาท

บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น หมายถึงผู้ฉลาดความฉลาด เช่น ผู้ฉลาดในธาตุ ฉลาดในปัจจุสมุปบาท ฉลาดในนิพพาน และหมายถึงผู้มีปัญญา เช่น ผู้มีปัญญาญาณ มีปัญญาแจ่มแจ้ง และผู้มีปัญญาเป็นเครื่องทำลายกิเลส นอกจากนี้ยังหมายถึงผู้ฝึกตนมาดีคือ ผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นคนละเอียดและมีไหวพริบ มีความประพฤติเจียมตน ไม่แข่งกระด้าง เป็นต้น

คุณสมบัติของบัณฑิต จากการสืบค้นข้อมูลในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาพบคุณสมบัติที่สามารถจำแนกได้ดังนี้ 1) คุณสมบัติด้านสติปัญญา เช่น สุตมยปัญญาของบัณฑิตในทางพุทธปรัชญา ความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมามาก ทรงจำธรรมและรู้ศิลปวิทยามาก ผู้เล่าเรียนมาก ศึกษาามาก คงแก่เรียน จินตามยปัญญาของบัณฑิต ความเป็นผู้ที่มีความละเอียดอ่อนเพราะสามารถโต้ตอบวาทะของผู้อื่นได้ประหนึ่งว่ายิงชนเนื้อทราย ความเป็นผู้ปฏิบัติดีและภาวนามยปัญญาของบัณฑิต ความเป็นผู้ที่มีปัญญาละเอียดอ่อนสามารถพิจารณาให้เห็นธรรมเห็นธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่า มหาปัญญา 2) คุณสมบัติด้านจริยาของบัณฑิต เช่น ความเป็นผู้ล่วงละเมิดทางกาย ไม่ล่วงละเมิดทางวาจา และไม่ล่วงละเมิดทั้งทางกายและทางวาจา เพราะบัณฑิตเป็นผู้มีศีลธรรมหรือจริยาที่สมบูรณ์เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ของผู้อื่น

จริยาของบัณฑิตในทางพระพุทธปรัชญาเถรวาท ในที่นี้มีการกล่าวถึงจริยาที่ทรงสรรเสริญบัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้กล่าวการถูกติเตียนจึงไม่ทำความชั่ว เพราะเป็นผู้ตั้งมั่นในศีล และในสคาถวรรค พระพุทธเจ้าสรรเสริญบุคคลผู้เลี้ยงมารดาและบิดาโดยชอบธรรม เป็นต้น และกล่าวถึงจริยาที่ไม่ทรงสรรเสริญว่าบุคคลใดเป็นผู้มีกิเลส ไม่รู้ซัดตามความเป็นจริงบัณฑิตกล่าวไม่สรรเสริญว่าเป็นบุรุษต่ำทราม และไม่สรรเสริญคนพาลที่ขบคิดแต่เรื่องชั่ว ขอบพูดแต่เรื่องชั่ว และชอบทำแต่กรรมชั่ว ผู้ก่อความบาดหมางนี้เช่นฟังคำของฝ่ายนี้ แล้วบอกแก่ฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ ฟังคำของฝ่ายโน้น แล้วบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น ไม่ไม่สรรเสริญบุคคลเมื่อตถาคตได้บอกแสดงบัญญัติกำหนดเปิดเผยจำแนกทำให้ง่ายแล้ว ยังไม่รู้ไม่เห็น บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาจึงไม่สรรเสริญบุคคลเหล่านี้ เพราะถือว่าไม่มีปัญญารู้ซัดตามความเป็นจริง

แนวทางปฏิบัติเพื่อเป็นบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษาสืบค้นพบว่าบัณฑิตในทางพระพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น จะให้ความสำคัญในสองเรื่องใหญ่ ๆ คือการปฏิบัติทางกายในที่นี้คือการสำรวมอินทรี และการปฏิบัติทางใจ (จิต) เช่นการปฏิบัติวิสมละ และวิปัสสนาถือเป็นแนวทางปฏิบัติทางใจที่สำคัญในทางพุทธปรัชญาเถรวาท และอธิบายความจริงไว้ 2 ระดับ คือ 1) ความจริงที่อยู่กับประสาทสัมผัสของมนุษย์ 2) ความจริงที่ลึกซึ้งอยู่เหนือประสาทสัมผัสไม่ขึ้นกับกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม ธรรมะของพระพุทธเจ้าจึงถือเป็น

สัจธรรมและมีสุนทรียะในตัว เพราะธรรมะเป็นเรื่องสำหรับข้อปฏิบัติของชีวิต การมองเห็นชีวิตจึงจำเป็นจะต้องมีศิลปะ

จุดมุ่งหมายของบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาท มีจุดมุ่งหมายในการที่จะแก้ปัญหาสิ่งที่ป็นสาระหรือแก่นสารสำคัญของชีวิต ที่มนุษย์ทุกคนต้องพบเจอ กล่าวได้ว่าเป็นภาวะอันเป็นเนื้อแท้ของชีวิต การเอาชนะ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บและความตาย คือหลุดพ้น เพราะความสิ้นของตัณหาโดยมีนิพพานเป็นจุดหมายสูงสุด

2. บัณฑิตในปรัชญาขงจื๊อ

ขงจื๊อให้ความหมายบัณฑิตไว้ดังนี้ ถอดความจากคำว่า Sage ในภาษาอังกฤษ ผู้ที่ทำให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อยที่สุด บางสำนวนก็แปลความหมายของบัณฑิต เป็นอย่างอื่น เช่น ปราชญ์บ้าง เมธีหรือวิญญูชนบ้าง ขณะเดียวกันคำว่าบัณฑิตนี้ในบางบริบท ขงจื๊อก็ใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า “สัตบุรุษ” แต่คำนี้ถอดมาจากศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า Superior Man ในคัมภีร์ต้าสุ่ยให้ความหมายบัณฑิตว่า “ยอดคน” ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับคำว่า “สามัญชน” (Common Man) คือต้องการฝึก “สามัญชน” ให้เป็น “ยอดคน” กล่าวโดยสรุป บัณฑิต ตามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางปรัชญาของขงจื๊อ ซึ่งอาจเรียกชื่อแตกต่างกันออกไปตามสถานะของการพัฒนาเป็นลำดับ ๆ จำแนกได้ ดังนี้

ปัญญาชน (Scholar)

ปราชญ์ (Sage)

สัตบุรุษ หรือยอดคน (Superior Man)

คุณลักษณะของบัณฑิตในปรัชญาขงจื๊อ พบว่ามีลักษณะที่สำคัญดังนี้
1) ด้านสติปัญญา บัณฑิตคือผู้ที่ลงมือทำก่อนพูด หลังจากนั้นจึงค่อยพูดตามที่ได้ทำไปแล้ว นอกจากนี้ยังพบ 2) ด้านความประพฤติ บัณฑิตเป็นผู้รู้จักประมาณตนและถ่อมตน เพราะความเป็นผู้พอใจในสิ่งที่ตนเป็น และเป็นผู้ที่มีความประพฤติเรียบร้อยอยู่ในทำนองครองธรรม นอกจากนี้บัณฑิตยังเป็นผู้ที่วางตนเหมาะสม ไม่ปรารถนาที่จะทำตัวให้ขัดกับแต่ละสถานการณ์ 3) ด้านสุนทรียะ บัณฑิตสามารถแสดงความงามที่ออกมาความรู้สึกหรือการกระทำต่าง ๆ เช่นความรัก ความเกียจ ความรู้สึกกลัวเพราะ ความสวยงาม ความน่ากลัว ความขยะแขยง ความสงบเยือก หรืออารมณ์ที่เกิดจากประสบการณ์พิเศษเช่นเมื่อได้ยินดนตรีอันไพเราะก็สามารถนำมาขัดเกลาคิดใจให้สงบได้

จริยาที่บัณฑิตยกย่องหรือดีเตียน พบว่าบัณฑิตในปรัชญาขงจื๊อดีเตียนว่าไม่ควรให้มีการแบ่งชนชาติว่าเป็นคนชาตินั้นชาตินี้ ให้ถือว่าทุกคนเป็นเพื่อนร่วมโลกเหมือนกันหมด เป็นสากลนิยม กล่าวคือหากโลกนี้มีเพียงชาติเดียว ศาสนาเดียวและกฎหมายแบบเดียว รวมถึงภาษาเดียวกันขงจื๊อมองว่าปัญหาต่าง ๆ อาจจะน้อยลง เพราะมนุษย์ถือตามหลักสากลเดียวกันทั้งโลก หากเราทุกคนปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคแล้ว คือในฐานะมนุษย์โลกเหมือนกัน ก็อาจจะไม่มีคำว่าเจ้านายลูกน้อง ก็คงจะมีแต่มนุษยโลกที่ดำเนินชีวิตไปตามวิถี

แห่งธรรมชาติไม่มีวรรณะ ที่จะทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นวุ่นวาย ขงจื๊อยกย่องจริยา การอบรมสั่งสอนว่าเป็นการพัฒนาคนและแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และยกย่อง จริยศาสตร์การสงเคราะห์บุคคลอื่นด้วยจิตสำนึกความเป็นครูและยกย่องบุคคลที่มีปัญญา

แนวทางขัดเกลาสู่ความเป็นบัณฑิต ขงจื๊อถือว่า “หลี่” เป็นการแสดงออกเชิง สัญลักษณ์แห่งความเป็นมนุษย์ ขงจื๊อเคยกล่าวว่า บุคคลจะไม่มีรากฐานอันมั่นคงในชีวิตเลย ถ้าขาดการศึกษาจารีตพิธีหรือ หลี่ นอกจากนี้ขงจื๊อยังขัดเกลากับบุคคลด้วยการอบรมความมี มนุษย์ธรรม “เหริน” ความมีมนุษย์ธรรมนี้เป็นคุณธรรมสากลพื้นฐานที่สุดอันเป็นแหล่งที่มา ของคุณธรรมเฉพาะอื่น ๆ เป็นการขัดเกลาในลักษณะสำนึกตนถือเป็นบ่อเกิดของความรู้ของ บัณฑิตในทางปรัชญาขงจื๊อ นอกจากการขัดเกลาที่ได้จาก หลี่ กับ เหริน แล้วในทางปรัชญา ขงจื๊อยังมีวิธีการขัดเกลาที่เกิดจากมโนคติด้วย กล่าวคือเป็นการขัดเกลาที่ไม่ต้องอาศัย ประสบการณ์แต่อาจจะอาศัยปัจจัยบางอย่างเข้ามาช่วย เช่นใช้วิธีการทางมโนคติที่เป็นอิสระ จากประสบการณ์เข้ามาช่วยในการขัดเกลา

จุดมุ่งหมายของบัณฑิตปรัชญาขงจื๊อ มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การวางหลักประพฤติ ปฏิบัติของมนุษย์ว่าทำอย่างไรตนและคนอื่นจึงจะมีความสุข โดยมุ่งเน้นไปที่หลักจริยธรรม คือการประมวลข้อปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมจรรยาของสังคม อาศัยการศึกษาว่าการกระทำ อย่างไม่ดีถือว่าเป็นความไม่ประพฤติก่อให้เกิดทุกข์หรือผิดและหลักความประพฤติที่ดีถือเป็น บรรทัดฐานของสังคม ที่ยึดถือสืบต่อกันมา

3. เปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาขงจื๊อ

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาขงจื๊อใน ลักษณะต่าง ๆ แล้วพบว่า ความหมายของบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื๊อนั้น มีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันดังนี้ บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื๊อนั้น ให้ความหมายในเชิงมนุษย์นิยมเหมือนกัน คือเชื่อว่ามนุษย์นั้นมีความสามารถที่จะพัฒนา ตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540: 44) แต่เชื่อว่ามนุษย์ สามารถพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ด้วยตัวเองเหมือนกัน

สิ่งที่แตกต่างกันคือ ความหมายของบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น หมายถึงผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ซึ่งปัญญาที่กล่าวถึงนี้หมายถึงพุทธิปัญญา คือปัญญาหรือ ความสามารถที่จะพยายามรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ด้วยจิตใจหรือความรู้สึกหรือเจตจำนง บางอย่าง โดยใช้พุทธิปัญญาในการที่จะแสวงหาความจริงภายใน มิได้แสวงหาความรู้จาก ภายนอก ซึ่งแตกต่างกับบัณฑิตในปรัชญาขงจื๊อที่ให้ความหมายของบัณฑิตเอาไว้ว่าหมายถึง บุคคลผู้คงแก่เรียน การเรียนหรือการศึกษาในความหมายนี้คือ การถือเอาประวัติศาสตร์ ที่มีความสำคัญต่อปัจจุบันนำมาศึกษาให้เข้าใจสิ่งนั้นอย่างแจ่มแจ้ง เพราะทัศนะนี้ถือว่าการ ศึกษาประวัติศาสตร์นั้นมิใช่ควบคุมทางพัฒนาการสังคมมนุษย์อยู่ ชาวจีนในยุคนั้นจึง เชื่อว่าสามารถเรียนรู้กฎนั้นผ่านประวัติศาสตร์เพื่อนำความรู้ที่นำมาจากประสบการณ์อนาคตทางสังคม

ได้ จะเห็นว่าหากนำความหมายทั้งสองที่ยกมาเปรียบเทียบกับกันแล้วจะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน

4. สรุป

การเปรียบเทียบบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ พบว่าทั้งสองแนวคิดให้ความหมายในเชิงมนุษย์นิยมเหมือนกันคือเชื่อว่ามนุษย์นั้นมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติ และเชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ได้ด้วยตัวเอง ในด้านคุณสมบัติของบัณฑิตนั้น ทั้งสองแนวคิดมีความแตกต่างกัน บัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมีความสามารถในการใช้ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในแก้ปัญหา โดยเป็นความสามารถที่เกิดจากการพิจารณาทางจิตที่เข้าใจกฎธรรมชาติทางจิตใจของมนุษย์ แต่บัณฑิตในทางปรัชญาขงจื้อนั้นอาศัยความรู้ความเข้าใจในจารีตประเพณีหรือบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อมาแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในเรื่องความดีงามของบัณฑิตทั้งสองแนวคิดมีความแตกต่างกัน บัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทสรรเสริญหรือไม่สรรเสริญในเรื่องมโนธรรมความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่อยู่ในจิตใจ ส่วนบัณฑิตในทางปรัชญาขงจื้อยกย่องหรือติเตียนในปัญหาจริยธรรมมีพื้นฐานมาจากความยุติธรรมหรือความดีงาม เพื่อแก้ไขความประพฤติของบุคคลให้ดีขึ้น แนวทางปฏิบัติของบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อนั้นมีความแตกต่างกัน ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีลักษณะมุ่งเน้นการปฏิบัติภายในจนเกิดความรู้ก่อนประสบการณ์ตามความเป็นจริง ในทางปรัชญาขงจื้อมีลักษณะการปฏิบัติต่างตอบแทนกันในเชิงพฤติกรรมนิยม คือมุ่งเน้นเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์โดยเฉพาะ จากการเปรียบเทียบบัณฑิตในทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อจึงมีความเหมือนและแตกต่างกัน

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจที่ควรจะไปศึกษาวิจัยต่อ ดังเช่น

1. ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบัณฑิตในพุทธปรัชญาเถรวาทแบบเจาะลึกในหัวข้อต่าง ๆ ที่ยกขึ้นมาแล้ว
2. ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบัณฑิตในปรัชญาขงจื้อแบบเจาะลึกและหาสำนวนอื่นเพิ่มเติมมาสนับสนุน
3. ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นเปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับบัณฑิตอื่นเพิ่มเติมที่ผู้วิจัยอาจจะยังเสนอไม่สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2556). **บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มติชน.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. (2559). **คุณธรรมจริยธรรมกับศีลธรรมจากมุมมองของปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
กระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- พระกวีวรญาณ (จำนงค์ ชุตินฺธโร). (2502). **วิชาศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสิริมังคลเถระ. (2554). **มังคลัตถทีปนี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2554). **อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อรุณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.
- วัชระ งามจิตต์เจริญ. (2556). **พุทธศาสนาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวรรณา สถาอานันท์. (2562). **หล่นอีวี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ openbook.